

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Aspekty medzinárodnoprávnej úpravy problematiky utečencov na mori

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2012

5. ročník SVOČ

Autor: Matúš Huba

Vědecký seminář: Teorie a praxe azylu a uprchlictví

Obsah

Úvod.....	3
1. Základné medzinárodné dohody týkajúce sa pomoci v núdzi na mori a úpravy nasledovného žiadania o azyl na území pobrežných štátov.....	4
2. Povinnosť poskytnúť pomoc v núdzi.....	5
2.1. Povinnosť dopravy do bezpečia.....	6
2.2. Prechod cez teritoriálne vody a povolenie vstupu do prístavu.....	8
3. Princíp non-refoulement a jeho extrateritoriálna aplikácia.....	10
4. Závery k nedostatkom morského a utečeneckého práva vo vzťahu k utečencom na mori.....	11
4.1. Zmena Soft law.....	11
4.2. Moderné nástroje poskytnutia pomoci na mori.....	12
Záver.....	13
Bibliografia.....	14

Úvod

Už v sedemdesiatych rokoch poznáme solídnu dokumentáciu a analýzy prípadov utečenectva na mori, či už sa jedná o úteky Židovskej komunity pred nacistickou perzekúciou, alebo o vlny migrácie ako jedného z efektov nastolenia komunistického režimu vo Vietname alebo neskoršej masovej migrácie z Indočíny. Práve tu sa vyvinul známy pojem „Boat People“, ktorý označoval veľké skupiny utečencov v často chabých a zle vybavených lodiach. Bolo to však až po páde Saigonu v 1975, keď sa začala masová migrácia po mori označovať ako „boat people“ problém.¹ Už v tomto období sa začína rozsiahlejšie angažovať Výkonný výbor (EXCOM) Vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov (UNHCR).² Vojnovou a povojnovou migráciou však otázka migrácie, a spolu s ňou aj otázka špecifickej migrácie utečencov na mori, ktorou sa bude zaoberať táto práca, nekončí. V deväťdesiatych rokoch sa na stôl dostáva páličivý problém masovej migrácie z Haiti³ a Kuby, ale aj prípad MV Tampa z augusta 2001⁴. Je zjavné, že otázka utečencov na mori nie je, a nebude v najbližšej budúcnosti bezpredmetná, nakoľko v súčasnosti vznikajú stále nové podnety na jej vytváranie. Stačí sa pozrieť na udalosti Arabskej jari a konflikty a nestabilitu, ktorú v danom regióne spôsobila.

Netreba však ani smerovať úvahu týmto zatiaľ nie overeným smerom, stačí sa pre utvrdenie obrátiť na štatistiku počtu utečencov ktorí prichádzajú do Európskych zemí z oblasti Stredozemného mora. Podľa Medzinárodného centra pre rozvoj migračnej politiky (ICMPD) sa každý rok v tejto oblasti pohybuje medzi 100 000 až 150 000 utečencov a osôb, ktoré potrebujú medzinárodnú ochranu, bez dokumentov potrebných pre vstup na európsku pôdu. Podľa odhadov centra, sa za posledné desaťročie pri pokuse o prekročenie Stredozemného mora tragicky utopilo približne 10 000 ľudí.⁵ Odhady mimovládnej humanitárnej organizácie Fortress Europe hovoria o

¹ O'BRIEN Killian S. Refugees on the high seas: International refugee law solutions to a law of the sea problem. *Goettingen Journal of International Law*. 2011, roč. 3, č.2, s. 715-732

² PALLIS Mark. Obligations of States towards Asylum Seekers at Sea: Interactions and Conflicts Between Legal Regimes. *International Journal of Refugee Law*. 2002, roč. 14, č. 2 a 3, s. 329-364

³ PIZOR Andrew G. *Sale v. Haitian Centers Council: The Return of Haitian Refugees*. *Fordham International Law Journal*. 1994, 17 *FDMILJ* 1062

⁴ BOSTOCK Chantal Marie-Jeanne. The international legal obligations owed to asylum seekers on the MV Tampa. *International Journal of Refugee Law*. 2002, roč. 14, č. 2/3, s. 279-301

⁵ FISCHER-LESCANO Andreas, LÖHR Tillmann, TOHIDIPUR Timo. Border Controls at Sea: Requirements under International Human Rights and Refugee Law. *International Journal of Refugee Law*. 2009, roč. 21, č. 2, s. 256-296

približne 500 úmrtiach v oblasti Stredozemného mora v prvej polovici roku 2009. Fortress Europe odhaduje celkový počet úmrtí pri pokuse dosiahnuť európske pobrežie za posledných 20 rokov na 11 000.

Napriek zjavne závažnému rozsahu presunu utečencov po mori, a stratám na životoch pri pokuse dostať sa na pevninu, je zaručenie ich práv veľmi neisté. Interakcia s utečencami na otvorenom mori, ich záchrana a začatie azylového konania na pevnine, sú v medzinárodných dohovoroch veľmi nekonkrétne a vágne upravené. Častokrát sú tieto inštitúty nedostatočne implementované alebo úplne ignorované v právnych poriadkoch či už vlajkových, alebo pobrežných štátov. Táto práca sa zamerá na nasledujúce problémy. Čo ovplyvňuje pomoc lodi v tiesni a aké práva a povinnosti má vlajková loď poskytujúca takúto pomoc. Ďalej sa bude zaoberať otázkou práva priechodu a práva na vstup takéhoto plavidla do prístavu vo svetle ochrany pobrežného štátu pred ohrozením štátnej bezpečnosti a odpovedať na otázku aké práva vyplývajú pre utečencov na mori z medzinárodne-právnych prameňov práva. Táto práca sa rovnako bude zaoberať princípom non-refoulement a jeho exteritoriálnou aplikáciou.

1. Základné medzinárodné dohody týkajúce sa pomoci v núdzi na mori a úpravy nasledovného žiadania o azyl na územi pobrežných štátov

Za základnú úpravu statusu a práv utečencov štáty prijali znenie Dohovoru o právnom postavení utečencov z 28. júla 1951 v znení Protokolu z roku 1967. Ďalšou právnej úpravy života na mori tvorí Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve z roku 1982 (UNCLOS). Tento dohovor je dopĺňaný Medzinárodným dohovorom o bezpečnosti ľudského života na mori (SOLAS) z roku 1974 a Medzinárodným dohovorom o pátraní a záchrane na mori (SAR) z roku 1979, ktoré k nemu tvoria *lex specialis*.⁶ SOLAS stanovuje minimálne štandardy pre stavbu, výbavu a fungovanie lodí (tzv. opatrenia CDEM), čím sa snaží udržiavať štandardy pre dosiahnutie maximálnej bezpečnosti pasažierov. Dohovor SAR bol prijatý za účelom optimalizovania systému pátrania a záchrany na mori. Tieto dohovory určujú vlajkovým a pobrežným štátom práva a povinnosti pri vykonávaní činností na mori. Obsahujú tak povinnosť poskytnúť pomoc v núdzi, dopravy do bezpečia, ako aj diskutabilnú povinnosť povoliť vylodenie

⁶ PALLIS Mark. Obligations of States towards Asylum Seekers at Sea: Interactions and Conflicts Between Legal Regimes. *International Journal of Refugee Law* . 2002, roč. 14, č. 2 a 3, s. 329-364

v prístave pobrežného štátu, ktorý bol o to požiadaný.⁷

2. Povinnosť poskytnúť pomoc v núdzi

Pri nájdení a záchrane utečencov na mori sa uplatňuje povinnosť zachrániť osoby v núdzi. Toto pravidlo je mnohými považované v morskom práve až za obyčajové. Toto pravidlo je však zakotvené aj v článku 12, Ženevského dohovoru o voľnom mori (1958).

„1. Každý štát je povinný požadovať od kapitána lode plviacej sa pod jeho vlajkou, aby pokiaľ tak môže urobiť bez vážneho ohrozenia lode, posádky alebo cestujúcich:

(a) poskytol pomoc akejkolvek osobe nájdenej na mori, ktorá je v nebezpečí života;
(b) s najvyššou rýchlosťou sa vydal na záchranu osôb, ktoré sú v nebezpečí, ak je uvedený o tom, že potrebujú pomoc, pokiaľ je možné rozumne očakávať taký jeho zákrok;

(c) po zrážke poskytol pomoc druhej lodi, jej posádke a jej cestujúcim, a pokiaľ je to možné, ohlásil druhej lodi meno svojej vlastnej lode, jej domovský prístav a najbližší prístav, do ktorého pláva.“⁸

Nasledovná alebo podobná úprava sa objavuje aj v ďalších medzinárodných dohodách.⁹ Tieto dohody, obzvlášť SOLAS zaväzujú práve kapitána, ako zodpovedného za robenie rozhodnutí na plavidle, aby vykonal rozhodnutia v súlade s danou právnou úpravou. Napriek vysokej miere univerzality tohto pravidla, sa v mnohých prípadoch stáva, že nebolo implementované do práva štátov, a teda podkopáva jeho autoritu. Toto nie je však jediná vada, ktorá ovplyvňuje chovanie kapitána plavidla štátu vlajky. Vplývajú na neho aj takzvané

⁷ UN High Commissioner for Refugees, *Rescue at Sea. A Guide to Principles and Practice as Applied to Migrants and Refugees*, September 2006, available at: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45b8d1e54.html>

⁸ 13 UST 2312 / 450 UNTS 11, 1958 Convention on the High Seas, Art. 12

1. Every State shall require the master of a ship sailing under its flag, in so far as he can do so without serious danger to the ship, the crew or the passengers,

(a) To render assistance to any person found at sea in danger of being lost;

(b) To proceed with all possible speed to the rescue of persons in distress if informed of their need of assistance, in so far as such action may reasonably be expected of him;

(c) After a collision, to render assistance to the other ship, her crew and her passengers and, where possible, to inform the other ship of the name of his own ship, her port of registry and the nearest port at which she will call.

⁹ 1184 UNTS 2 / 1983 ATS No.22 / 14 ILM 959 / UKTS 46(1980), Cmnd 7874, Chapter V, Reg 10(a) of 1974 International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS)“ The master of a ship at sea which is in a position to be able to provide assistance, on receiving a signal from any source that persons are in distress at sea, is bound to proceed with all speed to their assistance, if possible informing them or the search and rescue service, that the ship is doing so. If the ship receiving the distress alert is unable or, in the special circumstances of the case, considers it unreasonable or unnecessary to proceed to their assistance, the master must enter in the log-book the reason for failing to proceed to the assistance of the persons in distress and, taking into account the recommendations of the Organization, inform the appropriate search and rescue services accordingly.“

ekonomické faktory¹⁰, ako napríklad strata časová (pri zastavení a záchrane a následnom vysadení utečencov v prístave), a v niektorých prípadoch aj strach z prípadnej straty materiálnej.

Poskytnutie pomoci lodiam však môže byť komplikované aj legislatívou krajiny, ktorá nie je koherentná. Reforma nelegálnej migrácie a zákon o imigračnej zodpovednosti z roku 1996¹¹ vytvoril v USA situáciu, kde sú tak pobrežná hliadka ako aj kapitáni lodí poskytujúcich pomoc utečencom na mori postavení pred voľbu, ktorá môže mať neželané následky. Uvažuje na kapitánov a majiteľov plavidiel, ktoré dopravujú cudzincov do Spojených štátov finančnú zodpovednosť za ich zaistenie a repatriáciu v prípade, že sa ich Spojené štáty rozhodnú vyhostiť a neudelia im azyl. Takto by bol každý kto poskytol pomoc na mori plavidlu v núdzi a dopravil jeho pasažierov na pevninu nespravodlivo penalizovaný za ich záchranu napriek tomu, že nemohol byť zodpovedný za ich neurčitý imigračný status.¹²

2.1. Povinnosť dopravy do bezpečia

Podľa SAR je záchrana na mori definovaná ako „Operácia na záchranu osôb zo stavu núdze, zabezpečenie prvotnej zdravotnej starostlivosti alebo iných potrieb, a dopraviť ich do bezpečia.“¹³ Bežnou praxou sa stalo dopravenie zachránených do najbližšieho prístavu, avšak táto koncepcia nie je nikde kogentne zakotvená. Naopak existuje negatívne vymedzenie toho, čo sa za bezpečie z hľadiska medzinárodného práva nepovažuje. Touto definíciou vylúčila Komisia pre bezpečnosť na mori možnosť uznania samotného záchranného plavidla za vyššie spomínané bezpečie.¹⁴ Daná úprava je iba regionálna a vzťahuje sa na plavidlá pohraničnej kontroly EU podľa 562/2006/EC.¹⁵ Stret s pohraničným tímom rýchleho zásahu (RABIT) utečencom zaručuje

¹⁰ BARNES Richard. Refugee law at sea. *International Journal of Refugee Law* . 2004, roč. 53, č. 1, s. 47-77

¹¹ 110 Stat. 3009, *Illegal Immigration Reform and Immigrant Responsibility Act of 1996*, available at: <http://www.uscis.gov/ilink/docView/PUBLAW/HTML/PUBLAW/0-0-0-10948.html>

¹² PALMER Gary W. *Guarding the Coast: Alien Migrant Interdiction Operations at Sea*. *Connecticut Law Review*. 1997, 29 *CLR* 1565

¹³ 1405 UNTS 97/ UKTS No. 59 (1986), Cm. 12, Para.1.3.2. of 1979 *International Convention on Maritime Search and Rescue*

¹⁴ FISCHER-LESCANO Andreas, LÖHR Tillmann, TOHIDIPUR Timo. *Border Controls at Sea: Requirements under International Human Rights and Refugee Law*. *International Journal of Refugee Law* . 2009, roč. 21, č. 2, s. 256-296

¹⁵ European Union, *Regulation (EC) No. 562/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code)*, 15 March 2006, No. 562/2006, available at:

následné vylodenie na súši a ďalšie azylové konanie. Častokrát sa však v médiách, aj napriek takejto úprave, objavuje kritika Agentúry pre spoluprácu na vonkajších hraniciach EU (FRONTEX), smerujúca na jej praktiky. Jednou z vytýkaných skutočností je, že akcie FRONTEX nútia utečencov hľadáajúcich azyl podstupovať dlhšie a tým pádom pre nich nebezpečnejšie cesty, aby sa vyhli hliadkam agentúry, konkrétne vyššie spomínaným tímom rýchleho zásahu.¹⁶ Je teda otázne nakoľko je táto legislatíva účinná, a dodržiavaná hliadkami FRONTEX.

Keďže sa však jedná len o regionálnu úpravu, problém nepresného určenia bezpečného miesta v celom rozsahu nerieši. Štáty stojace mimo 562/2006/EC majú možnosť odvolať sa na splnenie podmienky bezpečného miesta samotným dopravením na zachraňujúce plavidlo. Takáto argumentácia sa odvíja od toho, že aj na lodi je možné poskytnúť akékoľvek nutné lekárske ošetrovanie, či poskytnúť pomoc iného rázu bez toho, aby musela loď zachádzať do prístavu. V prípade, že by loď na poskytnutie takejto pomoci nebola pripravená, môže do prístavu vstúpiť, a v ňom jej bude poskytnutá pomoc so zachránenými osobami na jej palube, avšak v nie je nutné aby sa tieto osoby vylodili na územie pobrežného štátu v prístave, v ktorom loď kotví.

Takáto argumentácia je prekonaná v rezolúcii Medzinárodnej námornej organizácie MSC.167(78) z 20. mája 2004, ktorá uvádza, že „v situáciách, v ktorých je loď schopná poskytnúť pomoc v núdzi a dočasné bezpečné miesto, mala by byť zbavená tejto zodpovednosti hneď ako bude možné zriadiť náhradné riešenie.“¹⁷ Z tejto formulácie sa dá dovodiť odpoveď na otázku, či by vlajkový štát mal v mieste bezpečia, teda prístave zachránených vylodiť, a zároveň pobrežný štát takéto vylodenie akceptovať. Rezolúcia Medzinárodnej námornej organizácie zároveň aj definuje aké ďalšie kritériá musí bezpečné miesto spĺňať.¹⁸

Stalo sa bežnou praxou, že za bezpečné miesto je považovaný najbližší prístav, v ktorom loď môže zakotviť. Rovnaký názor zastáva Riadiaci výkonný výbor UNHCR (EXCOM), ktorý ďalej hovorí, že najbližším prístavom sa rozumie vzhľadom na záchranu utečencov prístav, v

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/47fdfb0525.html>

¹⁶ O'BRIEN Killian S. Refugees on the high seas: International refugee law solutions to a law of the sea problem. Goettingen Journal of International Law. 2011, roč. 3, č.2, s. 715-732

¹⁷ "is capable of safely accommodating the survivors and may serve as a temporary place of safety, it should be relieved of this responsibility as soon as alternative arrangements can be made." International Maritime Organization (IMO), Resolution MSC.167(78), Guidelines on the Treatment of Persons Rescued At Sea (20 May 2004) available at <http://www.unhcr.org/refworld/docid/432acb464.html>

¹⁸ „A place of safety is a location where rescue operations are considered to terminate, and where: the survivors' safety or life is no longer threatened; basic human needs (such as food, shelter and medical needs) can be met; and transportation arrangements can be made for the survivors' next or final destination.“ para. 6.12, International Maritime Organization (IMO), Resolution MSC.167(78), Guidelines on the Treatment of Persons Rescued At Sea (20 May 2004) available at <http://www.unhcr.org/refworld/docid/432acb464.html>

ktorom môže loď zakotviť a ktorý je geograficky najbližšie a zároveň napĺňa podmienku bezpečnosti. Rovnako aj Európska komisia ustanovila, že povinnosti vzťahujúce sa na hľadanie a záchranu zahŕňajú aj prepravu na bezpečné miesto.¹⁹

Ďalším zásadným problémom pri stabilizácii celého procesu zaisťovania prístupu na záchranné plavidlá a následného prístupu na súš je fakt, že dohovory týkajúce sa priamo tejto úpravy (SAR, SOLAS, UNCLOS) nemajú okamžitú účinnosť, teda štáty ich samé implementujú do svojich právnych poriadkov, čo mnohokrát vyústi do ich úspešnej snahy dohovory zneprehľadniť a znemožniť ich plnú silu na národnej úrovni.

2.2. Prechod cez teritoriálne vody a povolenie vstupu do prístavu

Povolenie prechodu cez teritoriálne vody pobrežného štátu a vstupu do prístavu spolu veľmi úzko súvisia. Na to aby sa utečenci, ktorí sa plavia po voľnom mori dostali do prístavu pobrežného štátu a mohli sa vylodiť a požiadať o azyl, musia najprv bez interferencie zo strany pobrežného štátu vstúpiť do jeho teritoriálnych vôd. Samotný vstup však nezaručuje, ako bude ďalej vysvetlené právo na vylodenie v prístave daného pobrežného štátu.

UNCLOS zabezpečuje pobrežným štátom dvanásť míľové pásmo teritoriálnych vôd v ktorých štát vykonáva svoju suverenitu.²⁰ Dohovor takisto stanovuje právo pokojného prechodu cez teritoriálne vody štátu. Článok 19 (1) rovnakého dohovoru stanoví taktiež definíciu pokojného prechodu: „1. Prechod je pokojný pokiaľ neohrozuje mier, verejný poriadok alebo bezpečnosť pobrežného štátu. Takýto prechod prebieha v súlade s ustanoveniami tohto Dohovoru a inými pravidlami medzinárodného práva.“²¹ Článok 19(2) UNCLOS ktorý menuje zoznam činností, ktorých vyvolanie počas prechodu cudzej lode v pobrežnom mori je zo strany pobrežného štátu považované za ohrozenie mieru, verejného poriadku alebo bezpečnosti

¹⁹ O'BRIEN Killian S. Refugees on the high seas: International refugee law solutions to a law of the sea problem. Goettingen Journal of International Law. 2011, roč. 3, č.2, s. 715-732

²⁰ „Každý štát má právo si určiť šírku svojho pobrežného mora až po hranicu nepresahujúcu 12 námorných míľ, ktorá sa meria od základných línií stanovených v súlade s týmto Dohovorom“ 1833 UNTS 3 / [1994] ATS 31 / 21 ILM 1261 (1982), Art.2 and 3, 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea

²¹ 1833 UNTS 3 / [1994] ATS 31 / 21 ILM 1261 (1982), Art. 18, 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea: „Such passage must be continuous and expeditious except for stopping or anchoring incidental to ordinary navigation or rendered necessary by force majeure or distress or for the purpose of rendering assistance to persons, ships or aircraft in danger or distress.“

pobrežného štátu, nie je taxatívny. Štátu ostáva teda možnosť určiť, či považuje plavidlo za bezpečnostné riziko alebo nie.

Nakoľko štát nemá presne vymedzené hranice svojho pôsobenia, uplatní sa predpoklad, že štát má sám oprávnenie konať vo veci podľa vlastného uváženia. Aj v takom prípade však má povinnosť konať v súlade s duchom UNCLOS.²² Pobrežný štát by teda nemal apriori pri posudzovaní povolenia vstupu do svojich teritoriálnych vôd alebo prístavu používať kritériá znevýhodňujúce utečencov, ktorí sa snažia o vylodenie a žiadosť o azyl.

Pobrežné štáty majú takmer absolútnu suverenitu nad udelením práva na vstup do teritoriálnych vôd a do svojich prístavov, avšak majú povinnosť poskytnúť právo prechodu a právo vstupu do prístavu pre plavidlá v núdzi.²³ Núdzou sa v tomto prípade rozumie hrozba straty života, plavidlo v núdzi, pri ktorej nehrozí takáto ujma teda nemá právo žiadať vstup do prístavu alebo prechod teritoriálnymi vodami a musí rešpektovať rozhodnutie štátu aj v prípade eventuálneho neudelenia takéhoto povolenia.

Austrália je jedným zo štátov, ktorý neprijíma utečencov bežným procesom, počas ktorého by bola schopná zistiť, ktorí utečenci majú nárok na udelenie azylu, ale snaží sa podobne ako USA apriori zabrániť prístupu plavidiel s utečencami do svojich teritoriálnych vôd. Austrália namiesto konštruktívneho prístupu zvolila takzvané Pacifické východisko a pomocou financovania projektu na vytvorenie podmienok pre azyl v okolitých chudobnejších štátoch v hodnote \$232 dolárov sa zbavila dočasne záťaže prílevu žiadateľov o azyl.²⁴

K takémuto a prístupu, a celkovo k zamietavým postojom pobrežných štátov k otázke povolenia vylodenia utečencov na ich území sa vyjadrila práve Medzinárodná námorná organizácia vo vyššie spomínanej rezolúcii MSC.167(78) z 20. mája 2004, prijatej v duchu zmien v dohovoroch SOLAS a SAR z roku 2004. Hovorí, že by vylodenie malo byť zabezpečené čo najskôr bude rozumne možné.²⁵

²² BARNES Richard. Refugee law at sea. *International Journal of Refugee Law* . 2004, roč. 53, č. 1, s. 47-77

²³ The Creole (1853) Moore, *International Arbitration* 824; The Kate E. Hoff case (The Rebecca) (1929) VI RIAA 444.

²⁴ PUGH Michael. Drowning not Waving: Boat People and Humanitarianism at Sea . *Journal of Refugee Studies*. 2004, roč. 17, č. 1, s. 50-69

²⁵ UN High Commissioner for Refugees, *Rescue at Sea. A Guide to Principles and Practice as Applied to Migrants and Refugees*, September 2006, available at: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45b8d1e54.html>

3. Princíp non-refoulement a jeho extrateritoriálna aplikácia

Článok 33 Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951, upravuje situácie keď život alebo osobná sloboda utečenca môžu byť ohrozené z dôvodu jeho rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, a zavádza princíp, ktorý sa v medzinárodnom práve adresuje ako princíp non-refoulement. Tento zakazuje vyhostenie takýchto osôb na hranice štátov kde by boli vystavení takejto hrozbe.²⁶ Otázkou je, či je navrátenie utečencov z medzinárodných vôd subsumovateľné pod tento princíp, alebo nie, teda či princíp non-refoulement má extrateritoriálny účinok.

Dôvod, prečo je táto otázka relevantná je, že právna úprava nie je v tejto otázke explicitná, a tým v praxi vytvára priestor pre navracanie na hranice štátov na ktoré by sa inak vzťahoval princíp non-refoulement. Príkladom takéhoto konania môže byť aj navracanie utečencov pobrežnými hliadkami USA. Tu sa do kontradikcie dostáva názor UNHCR a Najvyššieho súdu USA, ktorý v prípade *Sale v Haitian Centers Council* rozhodol o legitimitate takýchto akcií zo strany pobrežných hliadok USA.²⁷ Postoj UNHCR oproti tomu deklaruje, že o uplatnenie princípu non-refoulement sa jedná pri akomkoľvek štátnom zásahu, keď sa utečenci dostávajú do kontaktu s plavidlom pobrežného štátu, čo zahŕňa tak teritoriálne ako aj exteritoriálne vody.²⁸

Rovnako je relevantné poukázať na článok 1 odstavec 3 Protokolu k Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1967 ktorý hovorí, že „Zmluvné strany budú dodržiavať tento protokol bez akýchkoľvek geografických obmedzení.“ Z tohto ustanovenia môžeme dovodiť zámer širšieho uplatnenia ochranných opatrení poskytovaných utečencom Dohovorom z roku 1951. ²⁹

²⁶ Dohovor o právnom postavení utečencov z 28. Júla 1951 v znení Protokolu z roku 1967, Článok 33 Zákaz vyhostenia alebo vrátenia („refoulement“)

1. Žiadny zmluvný štát nevyhostí utečenca akýmkoľvek spôsobom alebo ho nevráti na hranice územia, na ktorých by jeho život alebo jeho osobná sloboda boli ohrozené z dôvodov jeho rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov.

2. Výhody tohto ustanovenia však nemôže požadovať utečenec, ktorého odôvodnene možno považovať za nebezpečného pre bezpečnosť štátu, v ktorom sa nachádza, alebo ktorý po tom, čo bol právoplatným rozsudkom uznaný za vinného z osobitne závažného trestného činu, predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť tohto štátu.

²⁷ PIZOR Andrew G. *Sale v. Haitian Centers Council: The Return of Haitian Refugees*. *Fordham International Law Journal*. 1994, 17 FDMILJ 1062

²⁸ BARNES Richard. *Refugee law at sea*. *International Journal of Refugee Law*. 2004, roč. 53, č. 1, s. 47-77

²⁹ O'BRIEN Killian S. *Refugees on the high seas: International refugee law solutions to a law of the sea problem*.

4. Závery k nedostatkom morského a utečeneckého práva vo vzťahu k utečencom na mori

Tak ako v Morskom, aj v Utečeneckom práve sa, ako bolo vyššie spomínané, objavujú nedostatky, ktoré by sa malo snažiť medzinárodné spoločenstvo štátov napraviť. V niektorých prípadoch zaistiť vynútiteľnosť inkorporácie opatrení do právnych poriadkov jednotlivých štátov, a tým zaistiť aby pomocou nich utečenci po mori získali právne istoty na ktoré majú nárok. Je pochopiteľné, že v rámci medzinárodného spoločenstva by sme značnej časti takýchto požiadaviek neprisúdili veľkú relevanciu, hlavne s prihliadnutím k jeho flexibilitate a relatíve veľkej konzervatívnosti pri prijímaní nových noriem.

Čistenie a zefektívňovanie právneho systému nie je vec jednoduchá ani v jednotlivých štátoch, o to viac komplikované sú takéto kroky medzinárodnom spoločenstve. Niektoré z návrhov, ktoré majú šancu na zrealizovanie, môže zhatiť súčasný vývoj a trvajúca potenciálna hrozba prílivu utečencov zo severnej Afriky, a iných nestabilných regiónov.

4.1. Zmena soft law

Pri snahe o doladenie systému jednania s utečencami na mori, je otázkou, či je perspektívne zamerať sa na pritvrdzovanie už do určitej miery efektívneho soft law. Snahou o zmenu soft law by sa postupom času dala vyriešiť napríklad otázku vylodovania utečencov ustanovením a záväzným definovaním najbližšieho prístavu, kde budú kapitáni lodí so zachránenými utečencami oprávnení zakotviť a vylodiť sa. V každom prípade by takéto rozhodnutie potrebovalo podporné opatrenia, ako napríklad zavedenie inštitútu dočasného azylu. Takýto inštitút by však mohol narušiť udeľovanie dlhodobých azyllov, a to hlavne v krajinách so štatisticky väčším množstvom prístavov a vyšším počtom žiadostí o udelenie azylu. Tieto krajiny by pod tlakom vysokých čísel žiadateľov o azyl mohli prestať udeľovať dlhodobý azyl zo strachu pred nespokojnosťou vlastného obyvateľstva a vysokými nákladmi.³⁰ Pri dočasnom udelení

Goettingen Journal of International Law. 2011, roč. 3, č.2, s. 715-732

³⁰

BARNES Richard. Refugee law at sea. International Journal of Refugee Law . 2004, roč. 53, č. 1, s. 47-77

azyly je komplikované poskytovanie primeranej starostlivosti a krajina nemusí byť schopná pri náraste dočasných azylantov takúto starostlivosť poskytnúť, ako uvádza Amnesty International vo svojej správe z bývalej Juhoslávskej republiky Macedónia, ktorá takýto azyl poskytla Kosovským Albáncom, utekajúcim pred konfliktom v Kosove.³¹

Takáto hrozba by sa mohla ošetriť garanciami presídlenia pre prijímací štát. Napriek tomuto opatreniu by však právna istota utečencov mohla značne utrpieť. Takýto systém opäť vyžaduje nielen formálne, ale aj materiálne zaistenie presídlenia. Aby mohol štát s prijímajúcim prístavom nerušene pokračovať v prijímaní utečencov, byť schopný poskytnúť primeranú starostlivosť, a nemusel sa uchýľovať k praktikám vyššie spomenutým, ako je doslovná obrana teritoriálnych vôd pobrežnou strážou a snaha nájsť nedokonalé miesta v medzinárodných právnych normách, musel by mať istotu, že presídlovacia schéma sa nezastaví. Toto sú však veľmi ťažko preukázateľné domienky, ktoré sa môžu otestovať len po prípadnom zavedení do praxe.

4.2. Moderné nástroje poskytnutia pomoci na mori

Jednou z možností ako zefektívniť vynucovanie povinnosti poskytnúť pomoc plavidlám v núdzi je prijatie rozšírenia dohovoru SOLAS Komisiou pre námornú bezpečnosť Medzinárodnej námornej organizácie, ktorý by ustanovil lodiam povinnosť zaznamenať pri prijatí núdzového signálu videozáznam. Takto prepojený systém by mohol kapitánov lodí aj priamo upozorňovať na ich povinnosť poskytnúť pomoc plavidlu v núdzi. Takto by pochybenie poskytnúť pomoc plavidlu v núdzi bolo oveľa jednoduchšie preukázateľné a postihnuteľné. K takýmto krokom by stačilo minimálne upravenie súčasných inštrumentov Globálneho námorného núdzového a záchranného systému.³² Takéto kroky by pomohli zlepšiť situáciu utečencov v núdzi na mori a znížiť tak počty úmrtí z dôvodu neposkytnutia pomoci.

³¹ Amnesty International, Former Yugoslav Republic of Macedonia: The Protection of Kosovo Albanian Refugees 18 (AI Index No EUR 65/03/99, 1999) at: <http://www.amnesty.org/fr/library/asset/EUR65/003/1999/fr/a26cbce1-e1b8-11dd-b76f-b90091ac4e09/eur650031999en.pdf>

³² SEVERANCE Arthur Alan. The Duty to Render Assistance in the Satellite Age. California Western International Law Journal. 2006, 36 CAWILJ 377

Záver

Práva utečencov na mori sú na prvý pohľad veľmi úzkou a špecifickou oblasťou medzinárodnoprávnej úpravy, avšak po hlbšej analýze zistujeme, že musíme častokrát brať do úvahy oveľa širšie spektrum na to aby sme dokázali uchopiť a efektívne riešiť problémové časti tejto právnej úpravy. Právnu úpravu nachádzame hlavne v práve morskom a utečeneckom. Ako sa tento článok snažil z rôznych uhlov pohľadu ukázať, tieto dve právne odvetvia často spolu kolidujú a vytvárajú právne neisté prostredie.

Pre zefektívnenie a vyjasnenie prvej úpravy je kľúčové začať s trojicou právnych úprav. Z hľadiska utečencov, ktorí prichádzajú po mori je jednou zo základných podmienok na to, aby sa úspešne pokúsili o žiadosť o azyl, vstup do teritoriálnych vôd, následný vstup do prístavu a povolenie na vylodenie na území daného štátu. Na to aby sme však boli schopní zabezpečiť vykonávanie týchto troch inštitútov, potrebujeme na to vytvoriť právne prostredie, ktoré nebude odrádzať kapitánov vlajkových lodí od záchranu utečencov na mori, prinúti štát odstúpiť od neprimeranej obrany vstupu do teritoriálnych vôd a prístavov, a vytvorí efektívny systém nakladania s utečencami po ich prijatí pobrežnými štátmi a zaručí v prípade potreby funkčnosť inštitútu presídľovania.

Je nutné klásť neustály dôraz na dodržovanie ľudských práv a vyvíjať neustály tlak na štáty, aby dodržovali svoje záväzky práve aj v kontexte problematiky utečencov na mori.

Bibliografia

Knihy

Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V. Teorie a praxe azylu a uprchlictví. Scripta Iuridica No. 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006.

Čepelka, Čestmír; Šturma, Pavel. Mezinárodní právo veřejné. Praha: C.H. Beck, 2008

Odborné články

BARNES Richard. Refugee law at sea. International Journal of Refugee Law . 2004, roč. 53, č. 1, s. 47-77

BOSTOCK Chantal Marie-Jeanne. The international legal obligations owed to asylum seekers on the MV Tampa. International Journal of Refugee Law. 2002, roč. 14, č. 2/3, s. 279-301

BROLAN Claire. An Analysis of the Human Smuggling Trade and the Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea (2000) from a Refugee Protection Perspective. International Journal of Refugee Law. 2002, roč. 14, č. 4

FISCHER-LESCANO Andreas, LÖHR Tillmann, TOHIDIPUR Timo. Border Controls at Sea: Requirements under International Human Rights and Refugee Law. International Journal of Refugee Law . 2009, roč. 21, č. 2, s. 256-296

PALLIS Mark. Obligations of States towards Asylum Seekers at Sea: Interactions and Conflicts Between Legal Regimes. International Journal of Refugee Law . 2002, roč. 14, č. 2 a 3, s. 329-364

PALMER Gary W. Guarding the Coast: Alien Migrant Interdiction Operations at Sea. Connecticut Law Review. 1997, 29 CTLR 1565

PIZOR Andrew G. Sale v. Haitian Centers Council: The Return of Haitian Refugees. Fordham International Law Journal. 1994, 17 FDMILJ 1062

PUGH Michael. Drowning not Waving: Boat People and Humanitarianism at Sea . Journal of Refugee Studies. 2004, roč. 17, č. 1, s. 50-69

O'BRIEN Killian S. Refugees on the high seas: International refugee law solutions to a law of the sea problem. Goettingen Journal of International Law. 2011, roč. 3, č.2, s. 715-732

SEVERANCE Arthur Alan. The Duty to Render Assistance in the Satellite Age. California Western International Law Journal. 2006, 36 CAWILJ 377

Medzinárodné zmluvy, legislatíva a dokumenty

110 Stat. 3009, Illegal Immigration Reform and Immigrant Responsibility Act of 1996, available at: <http://www.uscis.gov/ilink/docView/PUBLAW/HTML/PUBLAW/0-0-0-10948.html>

1184 UNTS 2 / 1983 ATS No.22 / 14 ILM 959 / UKTS 46(1980), 1974 International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS)

13 UST 2312 / 450 UNTS 11, 1958 Convention on the High Seas

1405 UNTS 97/ UKTS No. 59 (1986), 1979 International Convention on Maritime Search and Rescue

1833 UNTS 3 / [1994] ATS 31 / 21 ILM 1261 (1982), 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea

189 U.N.T.S. 150 Convention relating to the Status of Refugees, July 28, 1951

606 U.N.T.S. 267; 19 U.S.T. 6223 Protocol Relating to the Status of Refugees, Jan. 31, 1967

Amnesty International, Former Yugoslav Republic of Macedonia: The Protection of Kosovo Albanian Refugees 18 (AI Index No EUR 65/03/99, 1999) at:

<http://www.amnesty.org/fr/library/asset/EUR65/003/1999/fr/a26cbce1-e1b8-11dd-b76f-b90091ac4e09/eur650031999en.pdf>

European Union, *Regulation (EC) No. 562/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code)*, 15 March 2006, No. 562/2006, available at:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/47fdfb0525.html>

International Maritime Organization (IMO), Resolution MSC.167(78), Guidelines on the Treatment of Persons Rescued At Sea (20 May 2004) available at

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/432acb464.html>

UN High Commissioner for Refugees, *Rescue at Sea. A Guide to Principles and Practice as Applied to Migrants and Refugees*, September 2006, available at:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/45b8d1e54.html>

UN High Commissioner for Refugees, *Rescue at Sea, Stowaways and Maritime Interception: Selected Reference Materials*, December 2011, 2nd Edition, available at:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ee087492.html>

The Creole (1853) Moore, International Arbitration 824

The Kate E. Hoff case (The Rebecca) (1929) VI RIAA 444